

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-132>

УДК 339.564(477)

Програмне забезпечення документування експорту продукції українських підприємств

Курган Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця

У статті досліджено практично затребувану проблему програмної підтримки документообігу та обліку вітчизняних товаровиробників під час здійснення експортних операцій. Розроблено актуальну на 2018 рік схему документообігу підприємства під час продажів продукції за межами митної території України. Виявлено причини відсутності електронних форм документів, необхідних для оформлення експортних операцій, в українських облікових програмах. Запропоновано модернізувати бухгалтерське програмне забезпечення підприємств-експортерів шляхом додавання електронних форм таких первинних облікових документів, як Специфікація, Замовлення експедитору, Інвойс, Відвантажувальна специфікація, Інформація про виробника. Описано обов'язкові реквізити та активні поля цих електронних форм, а також вимоги для їх успішної інтеграції до облікової бази.

Ключові слова: експортні операції, нерезидент, іноземна валюта, документообіг, контракт, інвойс, митна декларація.

Курган Н.В. ПРОГРАМНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОКУМЕНТИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА ПРОДУКЦИИ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследована практически востребованная проблема программной поддержки документооборота и учета отечественных товаропроизводителей при осуществлении экспортных операций. Разработана актуальная на 2018 г. схема документооборота предприятия при продажах продукции за пределами таможенной территории Украины. Выявлены причины отсутствия электронных форм документов, необходимых для оформления экспортных операций, в украинских учетных программах. Предложено модернизировать бухгалтерское программное обеспечение предприятий-экспортеров путем добавления электронных форм следующих первичных учетных документов, как Спецификация, Заказ экспедитору, Инвойс, Отгрузочная спецификация, Информация о производителе. Описаны обязательные реквизиты и активные поля этих электронных форм, а также требования для их успешной интеграции в учетную базу.

Ключевые слова: экспортные операции, нерезидент, иностранная валюта, документооборот, контракт, инвойс, таможенная декларация.

Kurhan N.V. SOFTWARE OF DOCUMENTING OF UKRAINIAN ENTERPRISES 'S PRODUCT EXPORT

In the article, the practically in-demand problem of program support of document flow and accounting of producers during export operations is investigated. The scheme of document flow of the enterprise, relevant for 2018, at sales of production outside the customs territory of Ukraine is developed. The reasons for the absence of electronic forms of documents for processing export transactions in accounting programs that are used by Ukrainian enterprises are identified. It is proposed to modernize the accounting software of exporting enterprises by adding electronic forms of the following primary accounting documents: Specification, Order for transportation, Invoice, Shipping specification, Information about the manufacturer. Mandatory requisites and active fields of data of electronic forms are described for their successful integration into the accounting base.

Keywords: export operations, non-resident, foreign currency, document flow, contract, invoice, customs declaration.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Активізація експортної діяльності вітчизняних товаровиробників має макроекономічний ефект у формі зростання валютних надходжень до країни. Тому державне податкове законодавство заохочує продажі українських товарів за кордоном, надаючи підприємствам-експортерам пільгову ставку ПДВ у

розмірі 0% та відсутність мита для операцій з вивезення товарів за межі митної території України у митному режимі експорту [1]. Водночас виконання міжнародного контракту на продаж товарів нерезиденту має методологічну, організаційну, облікову специфіку, оскільки підпадає під спільну дію валютного, податкового, митного, облікового законодав-

ства України, яке постійно коригується та змінюється. За цих умов товаровиробники нерідко не зважуються на постачання своєї продукції нерезидентам, обмежуючись внутрішнім ринком зі звичним порядком взаємодії з покупцями. Безумовно практичну потребу та актуальність має дослідження сьогоденного порядку здійснення експортних операцій з продажу продукції власного виробництва за кордон, їх документального оформлення та відображення у фінансовому обліку. При цьому за сучасних умов суцільної комп'ютеризації та інформатизації важливим питанням є програмна підтримка для здійснення облікових записів та оформлення первинних документів і звітності щодо експортної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені здійснюють постійні дослідження документального оформлення й облікового забезпечення експортної діяльності підприємств України. Безупинні наукові розробки пояснюються змінюваністю проблематики, що вивчається. З одного боку, українське державне валютне, митне та податкове регулювання щомісяця вносить зміни до методології документообігу та обліку експорту. З іншого боку, глобальні тенденції комп'ютеризації та інформатизації бізнес-процесів модифікують взаємини експортера із покупцями-нерезидентами, митницями, банками, фіскальною службою. Це виражається у складанні електронних документів з електронними підписами та печатками (контракту, специфікацій, митної декларації, платіжних доручень, податкової накладної, звітності щодо ЗЕД, тощо), у листуванні через електронну пошту мережі Інтернет. Завдяки інтегруванню до світового інформаційного простору відбувається інтенсифікація документообігу ЗЕД. Розповсюдження і загальноприйнятність обміну електронними документами зумовлює таку тенденцію, як ведення облікових записів в програмному середовищі. Залучення ІТ-технологій, які динамічно розвиваються, до документування та обліку ЗЕД є причиною необхідності постійного перегляду методичних рекомендацій та наукових розробок щодо облікового забезпечення експортних операцій. Н.В. Оляднічук [2], С.В. Шутка [3], Н.Г. Карпенко [4] пропонують актуальні методичні рекомендації щодо обліку експортних операцій, фокусуючи увагу на загальних питаннях перерахунку монетарних статей, визначення курсових різниць та складання бухгалтерських provedень. Питання автома-

тизації обліку експортних операцій розглядається українськими вченими здебільшого у контексті загальної проблеми програмного забезпечення бухгалтерської роботи, як, наприклад, у працях Р.В. Скалюка, С.А. Гаркуши, Ю.А. Кузьминського, В.Г. Швець. При цьому поза увагою дослідників залишаються питання організації документообігу у процесі експортування продукції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Доцільно окремо дослідити питання програмної підтримки документування експортної діяльності українських товаровиробників з огляду на її сучасну специфіку. Для актуалізації потребує уточнення опис документообігу вітчизняного експортера станом на 2018 рік. Залишається недослідженою практично затребувана проблема відсутності у бухгалтерських програмних продуктах електронних форм документів, необхідних для оформлення продажів на зовнішніх ринках.

Формулювання цілей статті. Метою статті є наукове узагальнення актуальної станом на 2018 р. практики документального оформлення експортних операцій вітчизняних товаровиробників, а також дослідження сучасних проблем автоматизованого обліку експорту в бухгалтерських базах даних. Об'єктом дослідження є документально-облікове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) українських підприємств. Предмет роботи – порядок ведення документообігу та облікових записів під час здійснення експорту продукції на базі використання сучасних програмних технологій.

Виклад основного матеріалу. На рис. 1 подано станом на 2018 рік схему документообігу вітчизняного підприємства-експортера під час постачання продукції власного виробництва за межі митної території України покупцеві-нерезидентів. Схема є власною розробкою автора і підсумком власного досвіду практичної роботи у сфері обліку ЗЕД.

Умовні позначення до рис. 1:

 – підприємства, приватні підприємці – фізичні особи (брокери), фінансові установи (банки), державні органи (митниці);

 – оригінали і копії документів, які складаються під час експорту продукції за межі митної території України;

—> – прямий потік інформації (надання документів на підпис);

<--- – зворотний потік інформації (повернення підписаних документів);

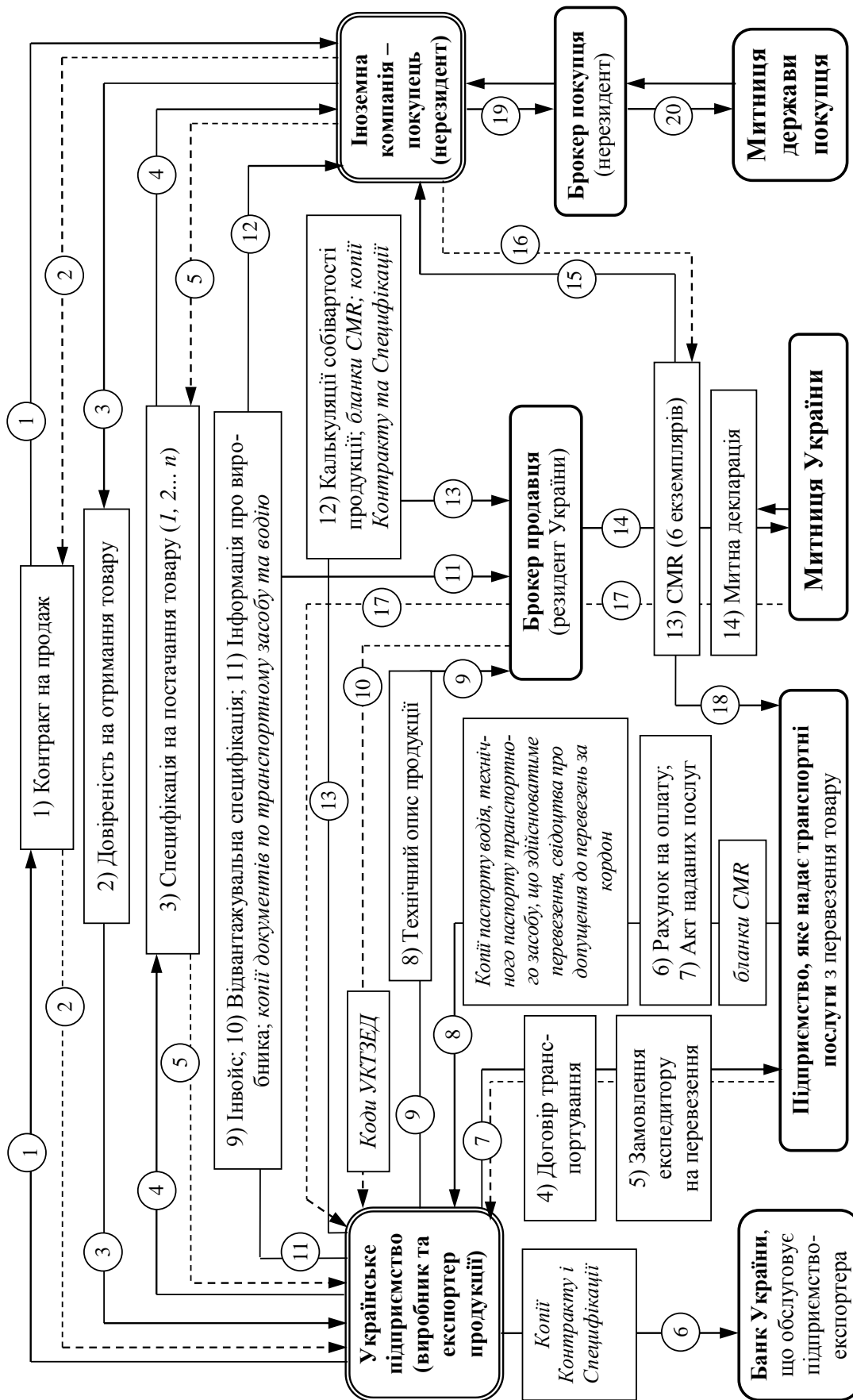

Рис. 1. Документообіг вітчизняного підприємства під час експортної поставки продукції власного виробництва нерезиденту за межі митної території України

Джерело: розроблено автором

1 – підприємство-продавець (далі – Продавець) погоджує з покупцем-нерезидентом (далі – Покупець) умови Контракту на продаж своєї продукції (із обов'язковим зазначенням базис-ної умови постачання відповідно до Інкотермс-2010), надає Покупцеві на підпис 2 роздруко-вані екземпляри Контракту (заздалегідь підписані Продавцем і завірені його печаткою);

2 – Покупець-нерезидент підписує Контракт, завіряє печаткою, один екземпляр Контракту передає українському Продавцю;

3 – іноземний Покупець надає Продавцю Довіреність на отримання товару (завірену підписом директора та печаткою), у якій зазначено паспортні дані фізичних осіб, вповноважених на отримання товару від імені Покупця;

4 – після усних переговорів Продавець надсилає Покупцеві в електронному та друкованому (у 2 екземплярах) вигляді Специфікацію на постачання партії Товару; Специфікація є До-датком до Контракту й отримує відповідний номер за хронологією;

5 – Покупець повертає підписану і завірену печаткою Специфікацію Продавцеві;

6 – вітчизняний Продавець надає своєму українському банку копію Контракту та копію Специфікації, за якими до банку очікується надходження валютної виручки;

7 – Продавець укладає Договір із транспортною компанією (далі – Перевізник) для транспортнування товару Покупцеві (до місця, визначеного базисною умовою постачання Інко-термс, встановленою Контрактом); Продавець надсилає Перевізнку замовлення на перевезення товару за Специфікацією;

8 – Перевізник надсилає Продавцю чисті бланки CMR, рахунок на оплату транспортних послуг (згодом після перевезення – Акт наданих послуг), а також надає інформацію щодо транспортного засобу, що буде здійснювати перевезення, та водія (копії паспорту водія, тех-нічного паспорту транспортного засобу, свідоцтво про допущення дорожнього транспортно-го засобу до перевезень вантажів під митними печатками і пломбами);

9 – Продавець надає своєму Брокеру технічний опис кожного виду продукції, що входить до Специфікації, для визначення їх кодів УКТЗЕД;

10 – Брокер надає Продавцю інформацію про коди УКТЗЕД, яким відповідають товарні позиції Специфікації; надалі ці коди використовуються в Митній декларації, Інвойсі, Відвантажувальній специфікації, під час заповнення CMR;

11; 12 – Продавець підготовлює Інвойс та Відвантажувальну специфікацію, потім разом з Інформацією про виробника та копіями документів по транспортному засобу та водію надає Брокеру та Покупцю-нерезиденту;

13 – Продавець передає Брокеру бланки CMR для подальшого заповнення у день вивозу товару зі складу Продавця на експорт; також Продавець надає копії Контракту, Специфікації та складені Калькуляції собівартості продукції, що експортується за Специфікацією;

14 – у день розмитнення Брокер українського підприємства-продавця заповнює CMR на бланках (Продавець і Перевізник підписують CMR та завіряють своїми печатками), складає Митну декларацію та надає ці документи Митниці України разом з Інвойсом, Відвантажувальною специфікацією, Інформацією про виробника, Калькуляціями собівартості продукції, копіями Контракту та Специфікації, копіями документів по транспортному засобу та водію; Митниця затверджує Митну декларацію печаткою і підписом уповноваженої особи;

15 – Перевізник доставляє CMR Покупцеві, який підписує її та завіряє печаткою;

16 – Покупець залишає собі сторінку 2 CMR «Екземпляр для одержувача», а сторінки 1 «Екземпляр для відправника» та 3 «Екземпляр для перевізника» надає Продавцю;

17 – Продавець отримує Митну декларацію, затверджену Митницею, та сторінку 1 CMR «Екземпляр для відправника»;

18 – Перевізник отримує сторінку 3 CMR «Екземпляр для перевізника»;

19 – Покупець-нерезидент надає своєму Брокеру документи, необхідні для оформлення імпорту товару до його країни;

20 – Брокер нерезидента-покупця співпрацює з іноземною митницею і оформлює ввезення товарів з України до держави покупця.

Рис. 1 демонструє обмін документами під час застосування автомобільного транспорту для перевезення товару, що відповідає умовам FCA, CPT, CIP, DAT, DAP, DDP. Інформаційні потоки між учасниками експортної операції прокоментовано в умовних позначеннях до рис. 1.

Запропонована на рис. 1 схема документообігу ілюструє, що першим кроком українського товаровиробника для продажів на іноземних ринках стає підписання Контракту із потенціальним покупцем-нерезидентом. Форма і зміст укладеного зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу мають визначальний вплив на подальші бізнес-вза-

ємини з іноземним партнером. У Контракті на продаж прописуються і затверджуються обов'язки сторін, порядок постачання товару, його оплати, врегулювання претензій, а також установлюється базисна умова постачання за переліком Інкотермс-2010 [5]. Для зручності у табл. 1 охарактеризовано усі документи, які опосередковують експортну діяльність підприємства, у тому числі й Контракт. Рис. 1 і табл. 1 узгоджені – кожний документ у них згадується із відповідним номером.

Коли іноземний покупець повертає підписаний екземпляр Контракту продавцеві, бажано, щоб він виписав Довіреність на отримання товару (№ 2, табл. 1), вказавши особисті дані працівників, яких вповноважено отримувати товар від імені покупця у визначеному місці. Далі на кожну поставку сторони складають і підписують додатки до Контракту – Специфікації на постачання (№ 3, табл. 1). Копії підписаних Контракту та Специфікацій українське підприємство-продавець зобов'язане подати до банку, у якому відкрито валютний рахунок, на який очікується надходження експортної виручки (рис. 1). Це необхідно для впевненості банку в економічній безпеці та цільовому призначенні коштів, що надходять від нерезидента на ім'я підприємства.

Якщо за прописаною в Контракті умовою Інкотермс до обов'язків продавця входить перевезення до визначеного пункту, то підприємство-експортер має укласти угоду із транспортною організацією (№ 4, табл. 1). Як показано на рис. 1, у такому разі підприємство-продавець обмінюється із компанією-перевізником такими документами: направляє замовлення експедитору на перевезення (№ 5 табл. 1), а отримує Рахунок на оплату транспортних послуг і Акт наданих послуг (після здійснення перевезення). Крім того, перевізник має надати копії паспорту водія, технічного паспорту транспортного засобу, яким буде здійснювати перевезення, свідоцтво про допущення цього дорожнього транспортного засобу до перевезень вантажів під митними печатками і пломбами. Зазначена інформація згодом вноситься до Інвойсу, Митної декларації та СМР.

Наступним учасником зовнішньоекономічної діяльності підприємства є брокерська компанія. Утримувати фахівця з митної справи у штаті є фінансово обтяжливим для середнього та малого бізнесу, тому розповсюдженою практикою є залучення брокерських послуг для успішної взаємодії з Митницею. Оскільки в Інвойсі, Митній декларації

та СМР кожна товарна позиція вказується із кодом УКТЗЕД [6], необхідно визначити правильні коди перед складанням цих документів. Для цього спеціалісти підприємства-продавця складають технічні описи усіх товарних позицій, що передбачається відвантажити за підписаною Специфікацією, і надають їх брокеру. Брокер кодує за УКТЗЕД і надсилає ці дані експортеру. Тільки після цього обліковці компанії-продавця складають Інвойс, Відвантажувальну специфікацію, Інформацію про виробника та Калькуляції собівартості продукції (№ 9 – 12, табл. 1). Ці документи затверджуються підписами і печаткою та надсилаються брокеру для подання Митниці, як проілюстровано на рис. 1. В наш час більшість зовнішньоекономічних документів надається у трьох формах: у роздрукованому паперовому вигляді, у електронній формі як файл, що редагується, в електронній формі відсканованого малюнку.

Світовою загальноприйнятою практикою є застосування Міжнародної товарно-транспортної накладної СМР для документального оформлення перевезення товарів між країнами (№ 13, табл. 1). СМР оформлюється на бланках TIR-Carnet, що є формою суворої звітності. Бланки TIR-Carnet продаються тільки дійсним членам асоціацій міжнародних автомобільних перевізників, причому кількість бланків для окремого перевізника пропорційна кількості його транспортних засобів. Отже, бланки СМР надає підприємству-продавцю компанія-перевізник. Щоб уникнути помилок, доцільно доручити заповнення СМР брокеру, який зазвичай має для цього спеціальну комп'ютерну програму або Word-шаблон. СМР має кілька примірників, які позначені «Екземпляр для відправника», «Екземпляр для перевізника» та «Екземпляр для одержувача». Порядок документообігу сторінок СМР детально описано в коментарях до рис. 1.

У день митного оформлення брокер від імені підприємства-продавця складає Митну декларацію (№ 14, табл. 1). Уповноважений робітник Митниці перевіряє декларацію і підтверджує її правильність підписом і печаткою. Також Митниця надає Повідомлення про фактичне вивезення товарів, яке разом із Митною декларацією брокер передає підприємству-експортеру. Крім того, бухгалтерія продавця має зберігати сторінку 1 СМР «Екземпляр для відправника» та другі екземпляри Інвойсу, Відвантажувальної специфікації та калькуляцій. Усі зазначені документи є підтвердженням експортної операції.

**Зміст та призначення документів,
які опосередковують експортні операції українських підприємств**

Назва документу	Зміст, призначення документу
1	2
1) Контракт на продаж	головний документ ЗЕД, яким затверджено взаємні обов'язки Продавця та Покупця; у Контракті вказується обрана сторонами базисна умова поставки за Інкотермс-2010
2) Довіреність на отримання товару	підтверджує повноваження фізичної особи (представника Покупця) на отримання ТМЦ
3) Специфікація на постачання товару	є додатком до Контракту на продаж, містить перелік товарів, які будуть поставлені однією партією, із зазначенням артикулів, цін, кількості, вартості
4) Договір транспортування	затверджуються взаємні обов'язки Продавця та Перевізника щодо транспортування товару Покупцеві
5) Замовлення експедитору на перевезення	Продавець товару замовляє Перевізнику перевезення та експедиторування товару на конкретну дату, вказуючи вимоги до транспортного засобу, водія, час завантаження та місце розмитнення
6) Рахунок на оплату транспортування	випишує Перевізник Продавцю, який замовляв транспортування, вказує зміст та вартість послуги
7) Акт наданих транспортних послуг	підписується Перевізником і Продавцем (замовником транспортування); підтверджує, що послуга визначеної вартості була надана повністю
8) Технічний опис продукції	складається Продавцем на кожний вид продукції, що експортується; містить повну назву, якісні характеристики, артикул товару, фотографію примірника, стислий опис процесу виробництва, подальше функціональне призначення продукту
9) Інвойс (англ. <i>invoice</i>)	містить перелік, артикули, коди УКТЗЕД, кількість, ціну товарів, що поставляються покупцеві, базисну умову поставки, відомості про відправника (Продавця), одержувача (Покупця) та транспортний засіб, що здійснює перевезення. Виписка інвойсу свідчить, що товар відвантажено відповідно до умов поставки, а у Покупця з'являється обов'язок оплати товару відповідно до вказаних в Інвойсі умов
10) Відвантажувальна специфікація	як і Специфікація, що є додатком до Контракту, містить перелік, артикули, ціни, кількість, вартість товарів, які поставляються однією партією; однак у Відвантажувальній специфікації товари згруповані у групи за спільними кодами УКТЗЕД
11) Інформація про виробника	Продавець вказує виробника кожної товарної позиції, що експортується за кордон
12) Калькуляції собівартості продукції	складаються Продавцем на кожний вид продукції, що експортується (якщо Продавець є виробником цієї продукції); вказуються облікові дані щодо виробничих витрат (матеріальних, на оплату праці, інших) у розрахунку на одиницю
13) Міжнародна товарно-транспортна накладна CMR	зведений документ, що містить повну інформацію щодо міжнародного автомобільного перевезення (хто, що перевозив, в якій кількості, за якими документами, від кого, кому, скільки тривало перевезення, коли товар прибув на митницю, коли був прийнятий відправником і в якому стані, інше)
14) Митна декларація	складається уповноваженою особою (брокером) експортера (Продавця) і затверджується Митницею; містить коди УКТЗЕД, опис, назви, артикули, кількість товарів, що вивозяться за межі митної території України, вказує митну вартість, податки і збори, які експортер має сплатити у процесі розмитнення

Джерело: розроблено автором

Якщо підприємство-продавець є платником ПДВ, то на дату оформлення Митної декларації воно має зареєструвати у системі

електронного адміністрування ПДВ Державної фіскальної служби електронну податкову накладну на суму митної вартості това-

рів із застосуванням нульової ставки ПДВ. У подальшому необхідно відзвітувати про отриману пільгову ставку ПДВ (0%) у Звіті про суми податкових пільг. Право на нульову ставку ПДВ як раз і підтверджують усі розглянуті документи.

Таким чином, здійснення експортної операції має опосередковуватися численною кількістю документів, які в разі неправильного оформлення можуть завадити розмитненню товарів. Під час здійснення продажів на внутрішньому ринку України підприємство набагато менше обтяжене проблемою документування. Сучасні облікові програми, розповсюджені в нашій державі («1С: Бухгалтерія для України», «MASTER бухгалтерія», «iFin», «Парус», «Діловод», «ДебетПлюс», «GrossBee»), містять електронні форми усіх первинних документів, необхідних під час реалізації продукції (рахунок-фактура, накладна, звіт комісіонера тощо). Однак у цих програмних продуктах відсутні форми документів для здійснення експортної діяльності (табл. 1). У процесі документального оформлення продажів за зовнішніх ринках бухгалтер має використовувати додаткові програми, найчастіше це тестовий редактор MS Word і табличний процесор MS Office Excel. Це підвищує ризик втрати документів, які зберігаються поза єдиною обліковою базою, а також зростає вірогідність помилок під час заповнення документів «з нуля» без шаблону. Причиною описаної ситуації є те, що документи, зазначені у табл. 1, не використовуються у програмах як підстава для формування бухгалтерських проведення, і тому зазвичай не вносяться розробниками до бази.

В Україні облік експортних операцій має здійснюватися за П(с)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [7], особливістю яких є необхідність перерахунку монетарних статей на дату погашення заборгованості та на дату балансу із визначенням курсових різниць. У бухгалтерських програмних продуктах проведення формуються автоматично за внесеним первинним документом. На дату отримання передплати кредиторська заборгованість підприємства перед іноземним покупцем фіксується за рахунком 6812 «Розрахунки за авансами одержаними» на підставі електронного документу «Платіжне доручення вхідне». На дату реалізації товару рахунок 6812 списується і формується монетарна заборгованість покупця за дебетом рахунку 362 на базі електронного документу «Видаткова накладна». Під час погашення покупцем

боргу проведення виконуються за документом «Платіжне доручення вхідне». Крім того, бухгалтерські програми містять форми електронних документів «Купівля-продаж валюти» для обліку конвертації валюти на МВРУ, а також документ для переоцінки монетарних статей на дату балансу. Отже, функціонал ІТ-забезпечення обліку експортних операцій базується на кількох ключових електронних формах, але при цьому в інформаційній базі відсутні документи, які необхідно оформлювати під час продажів за межі митної території України.

Із розглянутих у табл. 1 документів до інформаційної бази будь-якого бухгалтерського програмного забезпечення вносяться Рахунок перевізника на оплату транспортування (як «Рахунок вхідний») та Акт наданих транспортних послуг («Надходження товарів, послуг»). Крім того, вбудований модуль обліку виробництва дає змогу формувати і друкувати Калькуляції виготовленої продукції, у тому числі призначеної на експорт. Інші документи, необхідні для оформлення продажів на зовнішніх ринках, у бухгалтерських програмах відсутні (п. 3, 5, п. 8–14 табл. 1). На думку автора, користувачеві-бухгалтеру зручно було б мати в обліковій базі даних електронні шаблони таких документів, як Специфікація на постачання товару, Замовлення експедитору на перевезення, Інвойс, Відвантажувальна специфікація, Інформація про виробника. Технічний опис продукції являє собою файл із фотографією примірника продукції та коментарем-описом до неї, тому для бухгалтерської бази даних ця інформація є завеликою та недо-речною. Технічні описи доцільно зберігати окремо. Що стосується Митної декларації та CMR, то, як зазначалося, ці документи оформлюються в особливому порядку не продавцем. Таким чином, українським підприємствам-експортерам доцільно вдосконалювати наявне програмне забезпечення обліку зовнішньоекономічних торговельних операцій. Бухгалтерська програма має містити електронні форми документів, які складає і подає підприємство під час експортування, із можливістю їх заповнення, зберігання, копіювання, вивантаження з бази та друку. Це мінімізує часові та трудові витрати на оформлення подібних документів, зменшить ризик помилок, а також дасть змогу мати в єдиній інформаційній базі усю хронологію документування експортних поставок. Запропонована модернізація будь-якої бухгалтерської програми не вплине на закладе-

ний у ній алгоритм обліку операцій в іноземній валюті, оскільки за додатковими документами не будуть формуватися проведення.

Автоматизація документування експортних операцій на підприємстві через доопрацювання наявної бухгалтерської бази даних має виконуватися за дотримання таких вимог: 1) можливість подальшої модифікації форм документів для оформлення експорту, оскільки законодавчі вимоги до змісту та вигляду таких документів нерідко змінюються; 2) узгодженість документів, які додаються до інформаційної бази, з усіма довідниками даних; 3) зберігання підготовлених електронних документів у спеціальних журналах (наприклад, документ «Інвойс» має знаходитися у журналі інвойсів виписаних); 4) можливість призначення відповідальних за заповнення окремих документів виконавців, ПІБ яких має зазначатися у реквізитах. Залежно від масштабів та особливостей зовнішньоекономічної діяльності підприємства запропоновані вдосконалення облікової бази можуть бути різного рівня: від додавання окремих документів для опосередкування експорту до формування комплексного модулю ЗЕД, у складі якого буде здійснюватися документування експортних операцій.

Для успішної автоматизації документування експортних продажів необхідно заздалегідь підготувати опис кожного документа, який має бути внесений до бази, із зазначенням активних полів його електронної форми для заповнення. При цьому взяти до уваги інформаційне наповнення довідників програми – чи буде досить наявних довідників для заповнення нових документів. Якщо ні, то модуль довідників також потребує модифікації та додавання даних. Крім того, слід визначити підпорядкованість документів для експортування один іншому відповідно до хронології їх заповнення.

Специфікація є вихідним базовим документом експортної операції. Її електронна форма має містити: поля для заповнення реквізитів («Продавець», «Країна, юридична адреса продавця», «Покупець», «Країна, юридична адреса покупця», «Номер, дата підписання контракту», «Сума (відсоток) авансу», «Термін постачання товару») і табличну частину (найменування товарів, артикул, кількість, ціна за одиницю і вартість у валюті Контракту). На підставі Специфікації доцільно формувати Відвантажувальну специфікацію, беручи до уваги її ключову особливість – перелік товарів групується за кодами УКТЗЕД, причому за

кожною групою підсумовується кількість вантажних місць та вага (брутто, нетто). Також має бути можливість на підставі Специфікації формувати Інвойс-проформу (необов'язковий документ, попередній рахунок на отримання авансу із орієнтовною сумою) та Інвойс (прописано остаточно погоджену суму оплати за уся партію; інвойс є обов'язковим для митного оформлення). Через спільні реквізити цих документів доцільно передбачити можливість заповнення Інвойсу на підставі Інвойсу-проформи.

Інвойс-проформа, як і Специфікація, містить табличну частину із переліком товарів, значеннями їх кількості, ціни, вартості, а також детальні банківські реквізити для здійснення іноземним покупцем платежу: рахунок покупця, з якого буде перераховано кошти, рахунки банків-посередників операції, валютний рахунок покупця в українському банку. Для заповнення цих даних в бухгалтерській програмі необхідно вдосконалити довідник банків та довідник банківських рахунків, додавши можливість внесення реквізитів банків інших держав. Наприклад, у «1С: Бухгалтерія для України» обов'язковим ідентифікатором банку є МФО, який мають винятково українські банки, що не дозволяє коректно внести повні дані іноземного банку. Інвойс містить усі дані попередньої Інвойс-проформи, але остаточно відредактовані та погоджені сторонами Контракту. Додатковими реквізитами електронної форми Інвойсу є: «Кількість місць», «Вага брутто», «Вага нетто», «Грузоперевізник», «Транспортний засіб», «ПІБ водія». У табличній частині до кожної товарної позиції зазначається код УКТЗЕД та країна походження. Отже, до облікової бази необхідно вбудувати такі довідники: «Коди УКТЗЕД», «Країни», «Транспортний засіб для перевезення». Дані водія можна зберігати у наявному довіднику «Фізичні особи», а реквізит «Грузоперевізник» заповнюватиметься за допомогою довідника «Контрагенти».

Електронна форма документа «Замовлення експедитору на перевезення» має містити такі реквізити: вартість перевезення, дата і пункт завантаження, вантажовідправник, пункт вивантаження, вантажоодержувач, пункт митного очищення вантажу, опис вантажу, вимоги до автотранспорту, прикордонний перехід, норма простою (у годинах), дані транспортного засобу та водія.

У документі «Інформація про виробника» до кожної товарної позиції зазначається її виробник. Відповідне поле у електронній

формі заповнюватиметься даними довідника «Контрагенти».

Нові довідники, документи та журнали мають органічно вбудуватися до бухгалтерської бази, тобто стати повноцінно залученими до функціоналу програми. Це виразиться у формуванні оборотно-сальдових відомостей, аналізу рахунку із субконто нових довідників (наприклад, за 26 рахунком «Готова продукція» має з'явитися аналітика за кодами УКТЗЕД), у побудові графіку документообігу підприємства, у структурі підпорядкованості документів.

Висновки. У статті досліджено практично затребувану проблему документального забезпечення експортних продажів українських товаровиробників. Пояснено актуальну послідовність складання документів та обміну ними із суб'єктами ринку у процесі вивезення продукції за межі митної території України. Визначено причину відсутності

ключових документів експортної операції у затребуваних бухгалтерських програмних продуктах. Запропоновано доопрацювання наявної на підприємстві-експортері облікової бази шляхом вбудування нових документів (Специфікація на постачання товару, Замовлення експедитору на перевезення, Інвойс, Відвантажувальна специфікація, Інформація про ви-робника), а також відповідних додаткових довідників («Коди УКТЗЕД», «Країни», «Транспортний засіб для перевезення»). Довідники «Банки» і «Банківські рахунки» мають бути вдосконалені таким чином, щоб можна було вносити платіжні реквізити іноземних фінансових структур. Подальші дослідження автора передбачається присвятити питанням автоматизації документування та програмного забезпечення інших видів зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств (імпортні, толінгові, бартерні, лізингові операції).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України (із змінами і доповненнями) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/stru#Stru>.
2. Оляднічук Н.В. Облік експортно-імпортних операцій / Н. В. Оляднічук, О.Д. Підлубна // Облік і фінанси. 2017. № 1 (75). С. 48–56.
3. Шутка С.Є. Основні аспекти обліку експортних операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності / С.Є. Шутка, Н. І. Колінько // Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 253–260.
4. Карпенко Н.Г. Особливості обліку експорту товарів / Н.Г. Карпенко // Економіка і суспільство. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит. 2017. Випуск 9. С. 1134–1138.
5. Інкотермс / І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. // Митна енциклопедія: у 2 т. – Хмельницький: ПП Мельник А. А. 2013. Т. 1. 472 с.
6. Порядок ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 21 травня 2012 р. № 428. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/428-2012-%D0%BF#n12>.
7. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: <https://buhgalter911.com/nor-mativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgal-terskogo>.

REFERENCES:

1. Podatkovyy kodeks Ukraïny (iz zminamy i dopovnennjamy) [Elektronnyj resurs]. – Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/stru#Stru>.
2. Oljadnichuk N.V. Oblik eksportno-importnykh operacij / N.V. Oljadnichuk, O.D. Pidlubna // Oblik i finansy. 2017. № 1 (75). pp. 48–56.
3. Shutka S. Je. Osnovni aspekty obliku eksportnykh operacij sub'ektiv zovnishnjoeconomichnoji dijalnosti / S. Je. Shutka, N. I. Kolinjko // Naukovyj visnyk NLTU Ukraïny. 2016. Vyp. 26.2. pp. 253–260.
4. Karpenko N. Gh. Osoblyvosti obliku eksportu tovariv / N. Gh. Karpenko // Ekonomika i suspiljstvo. Buhghaltersjkyj oblik, analiz i audyt. 2017. Vypusk 9. P. 1134–1138.
5. Inkoterms / I.Gh. Berezhnjuk (vidp. red.) ta in. // Mytna encyklopedija : u 2 t. Khmeljnycjkyj : PP Meljnuk A. A. 2013. T. 1. 472 p.
6. Porjadok vedennja Ukraïnsjkoji klasyfikaciji tovariv zovnishnjoeconomichnoji dijalnosti (UKTZED), zatverdzenyj Postanovoju Kabinetu ministriv Ukraïny vid 21 travnja 2012 r. № 428. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/428-2012-%D0%BF#n12>.
7. Polozhennja (standarty) bukhghaltersjkoĝo obliku. URL: <https://buhgalter911.com/nor-mativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgal-terskogo>.

Software of documenting of Ukrainian enterprises's product export

Kurhan N.V.

Ph.D. (Economics), Associate Professor of Department
of Accounting and Business Consulting,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

The problem of program support of document flow and financial accounting of domestic commodity producers during export operations is investigated. An up-to-date scheme of document flow of the enterprise is developed for sales of products of own production outside the customs territory of Ukraine. The sequence of drawing up, approval and exchange of each document is illustrated and explained. Maintenance and purpose of documents which mediate export activity of the company are explained, including the Contract, Specification, Invoice, Customs declaration and International commodity-transport consignment note CMR. The reasons for the absence of electronic forms of documents for processing export transactions in accounting programs that are used by Ukrainian enterprises are identified. It is established that accounting programs have functions for the introduction of primary documents for transportation, as well as

for the formation of cost calculations of products intended for sale in foreign markets. The expediency of improving the accounting software of exporting enterprises is explained. This will allow to create, print and store such primary accounting documents: Specification for the supply of goods, Order for transportation, Invoice, Shipping specification, Information about the manufacturer. It was proposed to modernize the existing accounting program by adding electronic forms of the specified documents. Mandatory requisites and active fields of data of electronic forms, as well as requirements for the successful integration of the proposed documents into the existing accounting database are described. The subordination and sequence of assembly in the information base of documents intended for export sales have been determined. It was explained that it is necessary to add additional directories and journals to the configuration.